

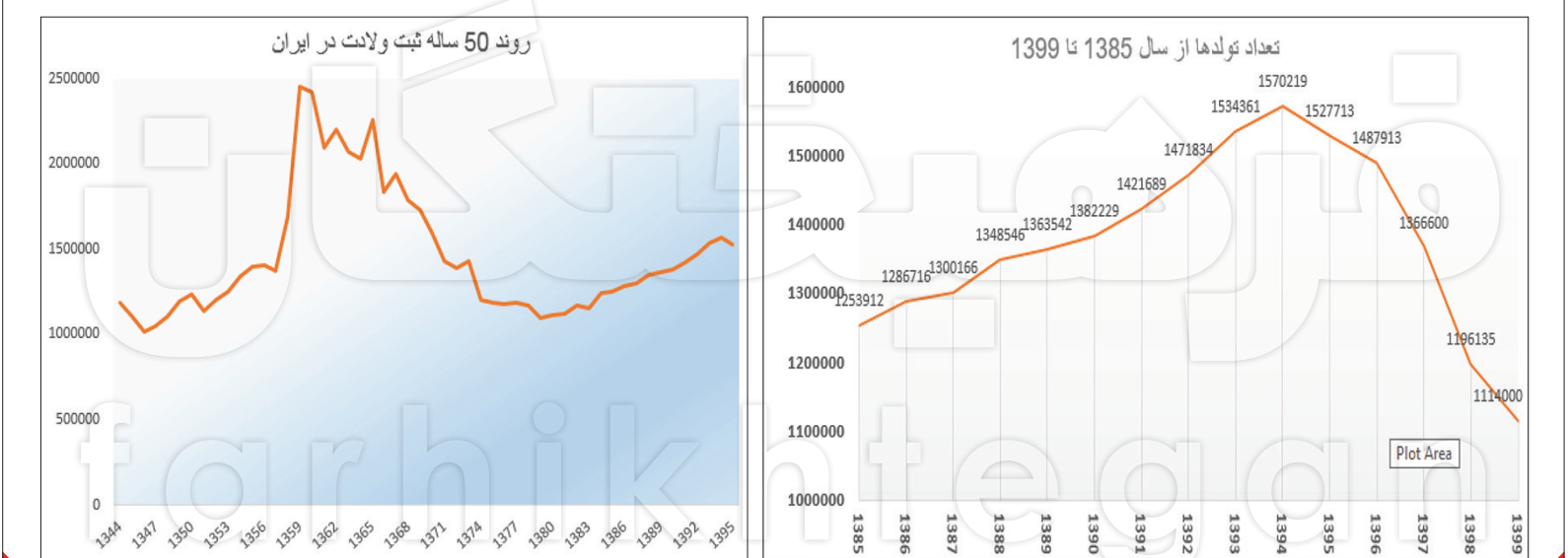
هشدار ی که رفته رفته جدی تر می شود

صبح چهارشنبه ۲۸ اردیبهشت، نشست ستاد ملی جمعیت به ریاست سیدابراهیم رئیسی، رئیس‌جمهور در نهاد ریاست‌جمهوری برگزار شد. در این نشست پیامی مهم از سوی رهبر معظم انقلاب توسط سیدکاظم فروتن، دبیر ستاد ملی جمعیت قرائت‌شد. پیامی که حاوی دو نکته مهم بود؛ اول تلاش برای افزایش نسل و جوان شدن نیروی انسانی کشور و دوم چاره‌جویی برای نجات کشور از آینده هولناک پیری جمعیت. متن پیام بدین شرح است: «بسم الله الرحمن الرحیم، با سلام به همه کسانی که دلسروانه و عاقبت‌اندیشه‌انه به فعالیت در حوزه جمعیت روی آورده‌اند و با تشکر از مسئولانی که در مجلس و دولت به چاره‌جویی برای نجات کشور از آینده هولناک پیری جمعیت می‌پردازند، بار دیگر تا تأکید می‌کنم که تلاش برای افزایش نسل و جوان شدن نیروی انسانی کشور و حمایت از خانواده، یکی از ضروری‌ترین فرایض مسئولان و آحاد مردم است. این فریضه درباره افراد و مراکز اثرگذار و فرهنگ‌ساز، تأکید بیشتری می‌یابد. این یک سیاست حیاتی برای آینده بلندمدت کشور عزیز ما است. کاوش‌های صادقانه علمی نشان داده است که این سیاست را می‌توان با پرهیز از همه آسیب‌های محتمل یا موهوم پیش برد و تأکید کشور را از آن بپهرمند ساخت. به دست‌اندرکاران این حسنه ماندگار توصیه می‌کنم که درکنار تدابیر قانونی و انشال آن، به فرهنگ‌سازی در فضای عمومی و نیز در نظام بهداشتی اهمیت دهند. توقعیات همگان را از خداوند متعال مسألت می‌کنم.» این اولین باری نیست که ایشان نسبت به مساله جمعیت کشور هشدار می‌دهند. رهبر انقلاب از سال ۱۳۹۰ تاکنون بیش از ۲۰ بار پیرامون «مساله جمعیت و فرزندآوری» هشدار و تذکر داده‌اند. همچنین در یکی از مهم‌ترین اظهارنظرها در مردادماه سال ۱۳۹۰ به‌طور مستقیم و علنی به لزوم مقابله با سیاست‌های «تحدید نسل» اشاره کردند و تذکر شدند که «همه اقدام و تدبیری برای کم کردن جمعیت باید پس از ۱۵۰ میلیون نفر صورت بگیرد.» پس از آن، درست یکسال بعد در مرداد سال ۹۱ پیرامون خطرات کاهش رشد جمعیت کشور هشدار دادند و درباره سیاست‌های جمعیتی گذشته فرمودند: «خطا کردیم.» حال که این هشدارها تا امروز ادامه پیدا کرده و هر بار مجدداً تکرار می‌شوند، سوال این است که بحران کاهش رشد جمعیت تا چه اندازه می‌تواند جدی و مخرب باشد و کشور از تحت‌تأثیر قرار دهد. در ادامه با چند بررسی آماری مخاطرات پیرامون این بحران را بررسی می‌کنیم.

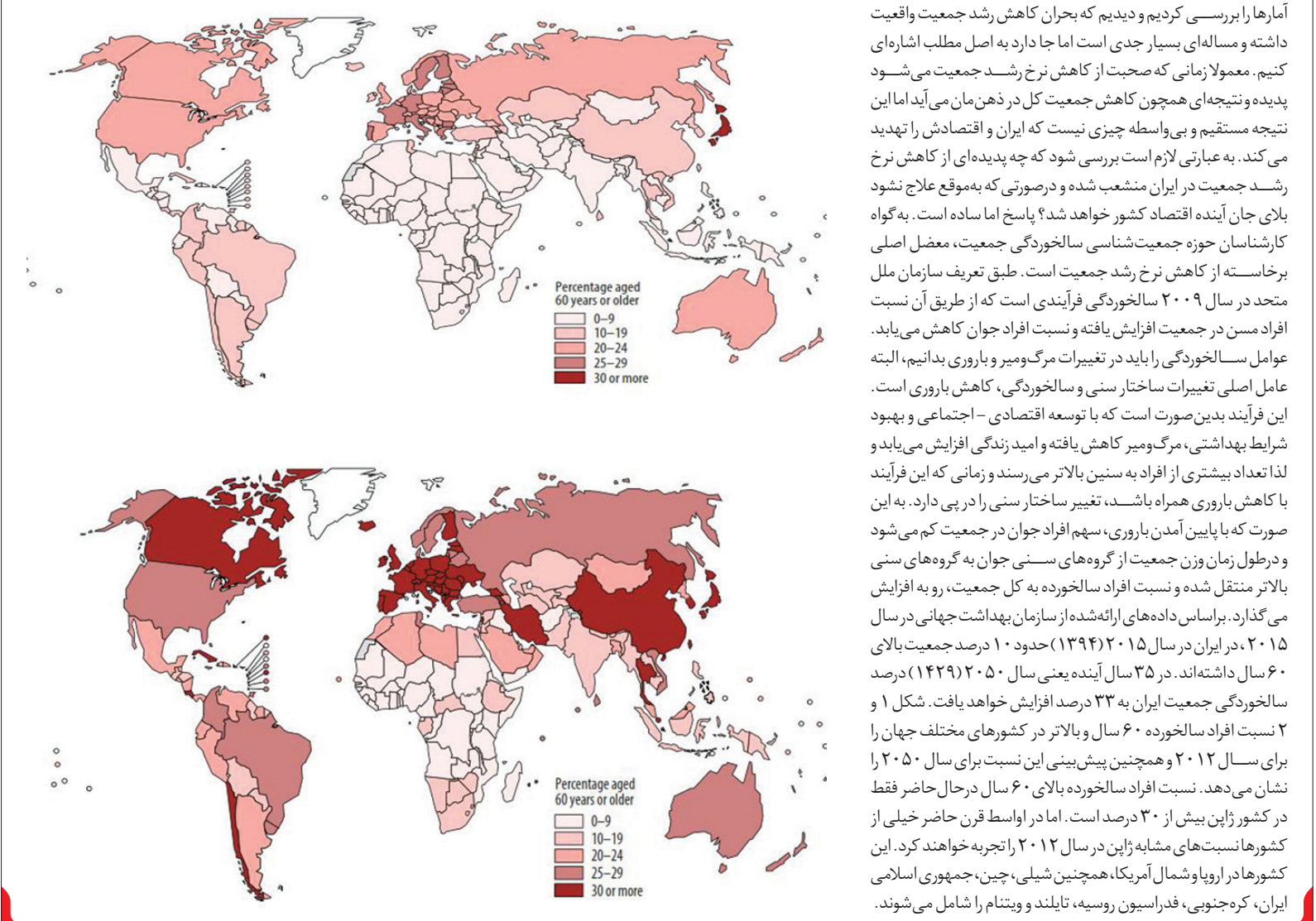
زنگ خطر کاهش جمعیت در ایران جدی است

در جدول زیر، تغییرات مولاید، مرگومیر و رشد طبیعی در کشور را در یک بازه ۱۵ ساله مشاهده می‌کنید. هرچند در یک نگاه کلی نرخ طبیعی رشد جمعیت رو به پایین است و هرسال کمتر می‌شود اما در پنج سال اخیر یعنی از سال ۹۶ تا ۱۴۰۰، علاوه بر شدت گرفتن کاهش نرخ رشد طبیعی جمعیت باید گفت که آمار تولدها در کشور در تمامی شاخص‌های آماری اعم از تعداد مولاید و ثبت ولادت به‌طور چشمگیری کاهش یافته است. میزان باروری کل هم همان‌گونه که در جدول میزان ناخالص باروری می‌بینید از دهه پیش تقریباً هرسال کاهش داشته و در سال ۹۹ به کمتر از یک‌سوم سال ۶۸ رسیده است. این شاید همان زنگ خطر کاهش جمعیتی باشد که رهبری از آن صحبت می‌کنند و دائماً نسبت به آن هشدار می‌دهند و نشان از واقعیت داشتن جدیتی این مشکل، دغدغه و بحران پش روی ایران دارد. اما سوال این است که این روند کاهششی در نرخ رشد جمعیت درنهایت چه مخاطراتی را متوجه کشور خواهد کرد؟ آیا دغدغه رهبر معظم انقلاب بیشتر جنبه فرهنگی دارد یا اجتماعی؟ جنبه امنیتی -دفاعی اش پرنگ است یا از منظر امنیت اقتصادی باید به این بحران نگریست؟ در این صورت آینده رشد اقتصادی کشور با این سقوط نرخ رشد جمعیت دستخوش چه تأثیرات و تغییراتی خواهد شد؟

سال	جمعیت کل	تعداد تولدها	تعداد مرگ‌ها	درصد رشد طبیعی	سال	میزان باروری کل	میزان ناخالص تجدید نسل
۱۳۸۵	۷۰۴۹۵۷۸۲	۱۲۵۳۹۱۲	۴۰۸۵۶۶	۱٫۲	۱۳۶۷	۶٫۲	۳٫۰۳
۱۳۹۰	۷۵۱۴۹۶۹۰	۱۳۸۲۲۲۹	۴۲۲۱۳۳	۱٫۲۸	۱۳۷۱	۴٫۰	۱٫۹۵
۱۳۹۴	۷۸۹۴۹۶۹۰	۱۵۷۰۲۱۹	۳۷۴۸۲۷	۱٫۵۱	۱۳۷۹	۳٫۱	۱٫۰۲
۱۳۹۵	۷۹۹۳۶۲۰۰	۱۵۷۷۷۱۳	۳۷۴۶۶۹	۱٫۴۴	۱۳۸۵	۱٫۸	۰٫۸۷
۱۳۹۶	۸۰۸۷۶۲۷۰	۱۴۸۷۹۱۳	۳۷۶۶۷۸	۱٫۳۷	۱۳۹۰	۱٫۷۵	۰٫۸۴
۱۳۹۷	۸۱۸۲۶۳۰۰	۱۳۶۶۶۰۰	۳۷۰۰۴۴	۱٫۲۱	۱۳۹۵	۲٫۰۱	۰٫۹۸
۱۳۹۸	۸۲۸۱۵۸۶۴	۱۱۹۶۱۳۳	۳۹۵۲۹۲	۰٫۹۶	۱۳۹۸	۱٫۷	۰٫۸۲
۱۳۹۹	۸۳۶۱۶۵۹۰	۱۱۱۴۰۰۰	۳۷۴۴۰۰	۰٫۷۳	۱۳۹۹	۱٫۶	۰٫۷۸
۱۴۰۰	۸۴۳۵۳۳۲۹	۱۱۱۶۰۰۰	۵۴۴۵۲۸	۰٫۶۸			

سالخوردگی جمعیت معضل اصلی برخاسته از کاهش نرخ رشد جمعیت است

پنجشنبه ۲۹ اردیبهشت ۱۴۰۱ شماره ۳۵۹۶

ادامه از صفحه ۲

این آمار نگران کننده را با دقت بخوانید

سالخوردگی نیروی کار

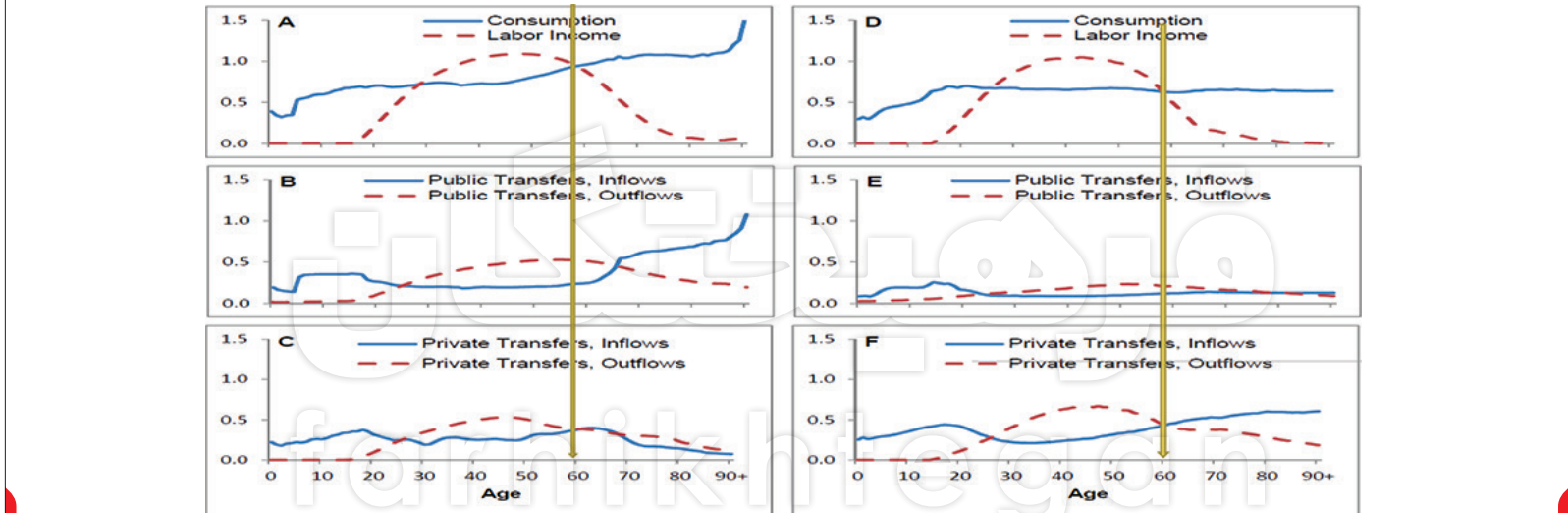
بلای جان ایران ۱۴۲۰

صبح روز چهارشنبه ۲۸ اردیبهشت، پیامی مهم از سوی رهبر معظم انقلاب توسط سیدکاظم فروتن، دبیر ستاد ملی جمعیت قرائت شد. پیامی که حاوی دو نکته مهم بود؛ اول تلاش برای افزایش نسل و جوان شدن نیروی انسانی کشور و دوم، چاره‌جویی برای نجات کشور از آینده هولناک پیری جمعیت. شاید برای خیلی‌ها سوال باشد که این سلسله‌هشدارهای رهبری درباره جمعیت عمدتا از چه روی است؟ اجتماعی یا اقتصادی؟ فرهنگی یا امنیتی؟ ما در این گزارش این مخاطره را همان‌طور که بیان شده، بررسی می‌کنیم، یعنی مساله نیروی انسانی یا همان نیروی کار که موتور حرکت اقتصاد کشور است. کافی است قدری دقیق‌تر به مقایسه رهبری نگاه‌ی بیندازیم. رهبر انقلاب از سال ۱۳۹۰ تاکنون بیش از ۲۰ بار درخصوص «مساله جمعیت و فرزندآوری، هشدار و تذکر داده‌اند و این یعنی اگر اعمال این دست سیاست‌ها از ناحیه مسئولان دولت‌های مختلف، دردی از بحران جمعیت در کشور دوا می‌گردد، قاعدتاً باید تا امروز شاهد ادامه یافتن و دامنه‌دارتر شدن این معضل و همچنین مطالبه این مهم باشیم. مسئولان دولت‌های مختلف در دهه‌های گذشته سیاست‌های متفاوتی را برای حل این معضل دنبال کرده‌اند. این سیاست‌ها به دو گروه تقسیم می‌شوند: دسته‌ای از آنها همچون کنترل سفت و سخت یا حتی ممنوعیت اقلام پیشگیری از بارداری، سیاست‌های سلبی‌اند. اعمال این سیاست‌ها به اعتقاد خیلی‌ها منجر به فرزندآوری‌های ناخواسته شده و یا دشواری‌های اقتصادی بسیار همراه است. دسته‌ای دیگر نیز سیاست‌های تشویقی هستند، همانند اعطای حق اولاد و تسهیلاتی همچون مسکن و بازانه بیشتر در ازای تعداد فرزندان بیشتر. هر دوی این سیاست‌ها اما نمی‌توانند علاجی بلندمدت برای مساله فرزندآوری باشند. اگر بخواهیم واقع‌گرایانه به وضعیت جمعیت کشور نگاه کنیم، آینده هولناک پیری جمعیت، مشکلی کاملاً جدی و فریب‌الزوقع است. برای حل بلندمدت و ریشه‌ای آن چه می‌توان کرد؟ بر کسی پوشیده نیست که لازم است موتور اقتصاد کشور به‌را بپیفتد و امکان داشتن فرزندان بیشتر برای زوج‌ها فراهم شود تا مشکل کاهش نرخ رشد جمعیت و پیری فریب‌الزوقع جمعیت ایران حل شود و این همان مطالبه رهبری از مسئولان هر دولت است؛ رونق اقتصاد، تولید و به‌دنبال آن فرزندآوری. در این گزارش برای درک بهتر معضل جمعیت کشور همراه ما باشید.

افزایش جمعیت مصرف‌کننده در اقتصاد سطح رفاه را پایین می‌آورد

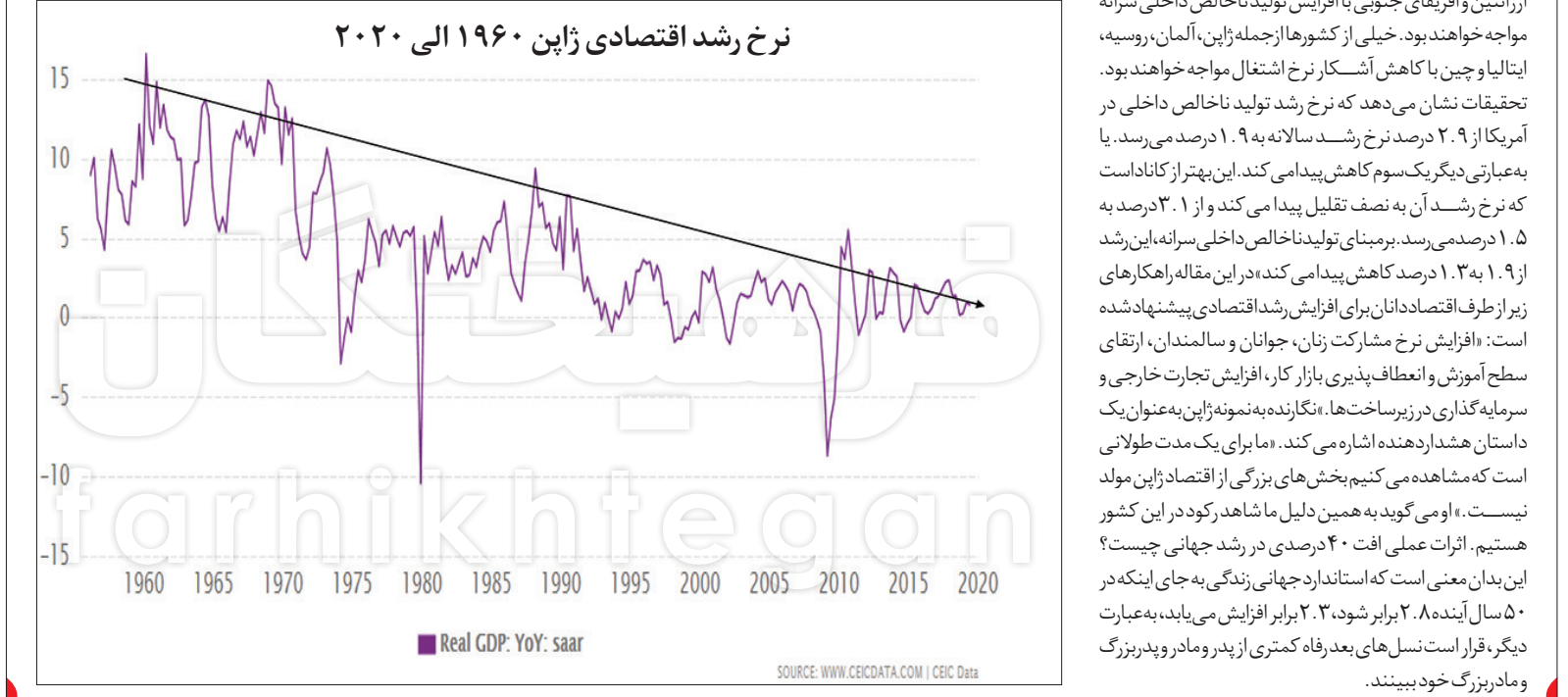
سالخوردگی جمعیت چه مخاطراتی را متوجه اقتصاد و نیروی کار کشور خواهد کرد؟ لازم است توضیح داده شود که کاهش در عرضه نیروی کار پدیده سالخوردگی بر اندازه و ترکیب نیروی کار، که نقش مهمی در رشد اقتصاد دارد، تأثیر می‌گذارد. مشارکت در نیروی کار به‌همراه افزایش سن، کاهش می‌یابد، لذا هرچه جمعیت سالخوردتر شود، مشارکت کمتری نیز در تولید اقتصادی به‌خصوص در بخش کشاورزی با تولیدی دارد. کاهش تعداد شاغلان می‌تواند آثار منفی را بر رشد اقتصادی و تأمین رفاه همگانی در سطح کلان داشته باشد. درواقع با کاهش رشد جمعیت، وظیفه تأمین نیازهای روزافزون سالمندان سنگین‌تر شده و این مسئله، بر شیوه تولید کالا و خدمات و کارایی کلی اقتصاد تأثیرگذار است. پدیده سالخوردگی همچنان منجر به کاهش پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، درآمد و افزایش مصرف، کاهش رشد اقتصادی خواهد

کاهش جمعیت معضلی جهانی است

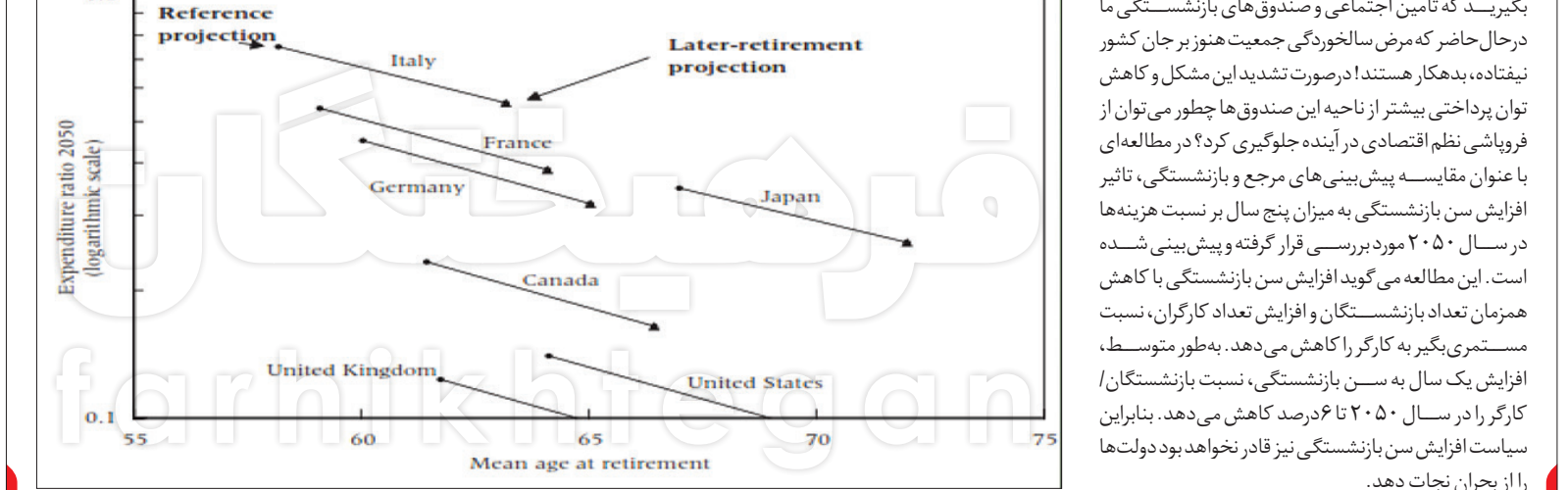
از مشکل سالخوردگی و معضل پیری نیروی کار گفتیم. آیا این مشکل تنها گریبانگیر کشور ماست؟ آیا دغدغه رهبری درخصوص جمعیت، مشابه خارجی ندارد؟ طبیعتاً اگر این معضل، طبیعی باشد پس باید در پایش را در سایر کشورهای جهان یا به‌عبارتی در کل این کره‌خاکی نیز ببینیم. تا امروز داده‌های زیادی وجود دارد و مطالعات متعددی در پیگاه‌های ملی المللی انجام شده، اما شاید مهم‌ترین آنها مقاله وال‌استریت‌ژورنال در سال ۱۹۹۹ باشد با عنوان: «کاهش جمعیت موجب کاهش ۲۰۰ درصدی رشد اقتصادی در جهان می‌شود. در این مقاله آمده است کاهش رشد جمعیت که موجب کاهش افراد در سن کار می‌شود، سبب کاهش ۴۰ درصدی رشد اقتصادی در ۵۰ سال‌آینده در مقایسه با ۵۰ سال گذشته می‌شود. همچنین به‌دنبال آن نوسنده لازم دانسته‌ست برای جبران کاهش رشد جمعیت در سن کار، بهره‌وری نیروی کار به‌نسبت روند تاریخی خود ۵۰ درصداً تقریباً پیدا کند تا از کاهش نرخ رشد اقتصادی جهان جلوگیری شود. در یکی از مهم‌ترین بخش‌های این مقاله توضیح داده شده است: «در ۵۰ سال گذشته نرخ رشد بربرابر افزایش یافته و متوسط درآمد سرانه تقریباً سه‌برابر شده است. تخمین زده می‌شود نصف این افزایش به‌خاطر بهره‌وری بوده است و نصف دیگر به‌خاطر افزایش رشد نیروی کار.»

وصف دقیق‌تر مشکل نیروی کار اما آلت‌جاست که نوسنده ادامه می‌دهد: «نرخ رشد اشتغال از سال ۱۹۶۴ به‌طور متوسط ۱.۷ درصد بوده و پیش‌بینی می‌شود در دهه‌های آینده ۰.۳ درصد کاهش یابد. در جهانی که دیگر نمی‌توانیم برای افزایش رشد اقتصادی به افزایش عرضه نیروی کار متکی باشیم، افزایش بهره‌وری تنها چاره کار خواهد بود. در بین ۲۰ کشور مورد مطالعه تنها نیجر به ۵۰ سال‌آینده با افزایش نرخ رشد اقتصادی و نرخ رشد اشتغال با توجه به روندهای جمعیتی مواجه خواهد بود. ترکیه،

کاهش توان پرداختی صندوق‌های بازنشستگی از نگرانی‌های اصلی اقتصادهای بزرگ دنیا در پی پیری جمعیت است

براساس مطالعات جهانی سالخوردگی جمعیت و همچنین فرسودگی نیروی کار علاوه بر مشکلاتی که پیش‌تر ذکر شد، برای صندوق‌های تأمین اجتماعی یا بازنشستگی نیز بسیار دردسرساز خواهند بود. صندوق‌های تأمین اجتماعی یا بازنشستگی رفته‌رفته و در بلندمدت با مشکل مواجه خواهند شد. به‌خاطر کاهش افراد در سن کار و همچنین کاهش پرداختی آنها از بیمه به صندوق‌های بازنشستگی، مصارف صندوق‌ها افزایش یافته و به تبع آن توان پرداخت صندوق‌ها کاهش خواهد افتد. در این مطالعات همچنین راهکارهایی پیشنهاد کرده‌اند ازجمله مقابله با پیری جمعیت، تشویق باروری بیشتر، اجازه مهاجرت بیشتر، افزایش مشارکت نیروی کار، بالا بردن سن بازنشستگی. کاهش مزایای بازنشستگی عمومی برای نجات این صندوق‌ها از پیامدهای حتمی سالخوردگی جمعیت است که درنهایت منجر به افزایش حجم بدهی‌های کلان اقتصادی دنیاها از طریق این صندوق‌ها خواهد شد. حال این را درنظر

جمعیت هند، مثالی که منتقدان افزایش جمعیت وارونه جلوه می‌داندند

وقتی صحبت از مخاطرات کاهش جمعیت شده یا مطالبه‌ای مانند افزایش جمعیت مطرح می‌شود، شاید اولین مسأله‌ای که منتقدان افزایش جمعیت در مقابل این مطالعه مطرح می‌کنند، این باشد که جمعیت بیشتر نمی‌تواند اقتصاد را نجات دهد و تنها منجر به فقر و عدم برودآوری انبوهی از جمعیت در آینده خواهد شد. جمعیتی که همچون کشوری مانند هند قرار نیست سهمی از رشد اقتصادی داشته باشد و درنهایت بدون امکانات رفاهی خاصه آینده خواهد بود. گری استسلیکر (برنده نوبل اقتصاد در سال ۱۹۹۲) اما در اظهارنظری در پاسخ به این استدلال می‌گوید: «مشکل اساسی روافع جمعیت نیست بلکه مدیریت اقتصاد است. تجربه هند به‌صراحت نشان داده که آنچه جلوی رشد را می‌گیرد رشد جمعیت نیست بلکه سیاست‌های بد اقتصادی است. بعد از دهه ۹۰ میلادی که هند شروع به یک‌سری اصلاحات سیاسی در مدیریت اقتصادی کرد، ما شاهد رشد عظیمی در اقتصاد هند بودیم. این درحالی است که هم‌زمان هند دارای رشد سریع جمعیت و نرخ تولد است. شاید اگر از دیدگاه ان اقتصاددان به هند نگاه کنیم بتوانیم بگوییم جمعیت انبوه این کشور نه‌تنها موجب عجب‌ماندگی هند نشده بلکه موجب رشد اقتصادی این کشور نیز شده است.

مخاطب مطالبه رهبری کیست؟

نگرانی از بابت معضل جمعیت در ایران همواره مطالبه رهبری بوده و هست اما به‌تازگی سایر دولتمردان در این‌باره اظهارنظرهایی داشته‌اند. بهرام علی‌نهی، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی هفته گذشته در پنجمین نشست قرارگاه عملیاتی سلامت و جوانی جمعیت گفت: «برنامه‌های افزایش جمعیت باید با اقدامات تبلیغی و اطلاع‌رسانی در جامعه نمود پیدا کند و در راستای اطلاع‌رسانی برنامه‌های جمعیتی ضرورت دارد کمیته رسانه در این فرآیند برای پیگیری اطلاع‌رسانی و تبلیغات برنامه‌ها تشکیل شود. رشد جمعیت منفی است و از علما و مسئولان و صاحب‌نظران درخواست داریم برای جلوگیری از کاهش رشد جمعیت راهکار بدهند. رویکردهای حمایتی وزارت بهداشت در تلاش داریم این حمایت‌ها را در تمام کشور اعمال کنیم همان‌طور که بیمه‌نشنگان و بیمه‌شدگان هستند. این درحالی بود که کمال حیدری، معاون بهداشت وزارت بهداشت گفته بود: «حدود ۶۰ درصد از قانون جمعیت مربوط به وزارت بهداشت و ۲۵ درصد از آن مربوط به دستگاه‌های مختلف است، از آنجا که معاونت بهداشت خط اول تماس با جامعه است، تکالیفی برعهده این معاونت است که در چهار مقوله پیشگیری و تشخیصی زودهنگام ناباروری، آموزش‌های پیش از ازدواج، حمایت از مادران باردار و بی‌ضاحت و بحث تسهیل خدمات زائمانی در راستای رونق زائمان طبیعی متمرکز می‌شود و از برنامه‌های اصلی معاونت بهداشت است. بحث جمعیت در کشور به‌هم مقوله فرهنگی بدل شده است و برخی جوانان ما آن‌طور که باید به اهمیت فرزندآوری در راستای سلامت روانی، معنوی و... خودشان توجه ندارند و متأسفانه بحث توجه به فرزندآوری به‌عنوان یک ارزش کمرنگ شده که باید به آن بپردازیم. یکی از راه‌های که می‌توانیم در حوزه جمعیت موفق باشیم، تسهیلاتی است که به زوجین داده می‌شود و در دنیا هم هر کشوری براساس وضعیت بهترین تسهیلات را در اختیار قرار می‌دهد تا خانواده و به‌ویژه مادران بتوانند به‌ویلاف خود بپردازند. آنچه در مجلس شورای اسلامی به آن پرداخته شده، براساس وسیعی بوده که نتوانستند درنظر بگیرند. قطعاً این تسهیلات باید افزایش یابد که در قانون در سال ۵۰ الی اول افرادی که براساس آزمون وسیع ضایعت کمتری دارند، حمایت می‌شوند. اظهارنظر و مطالبه پیرامون بحث فرزندآوری اما محدود به مقامات وزارت بهداشت نم‌اند. انسیه خضلی، معاون امور زنان و خانواده رئیس‌جمهوری نیز گفته بود: «هرچا ازدواج باید از طلاق جلوگیری کنیم به رشد جمعیت کمک کرده‌ایم و هرچه خانواده‌ها سمیمی‌تر و گرم‌تر بوده و با محبت بیشتری با هم تعامل داشته باشند، شاهد فرزندان بیشتر و حرکت روبه‌رشد افزایش جمعیت خواهیم بود. اما مصراع(ع) می‌فرماید: «بهترین زندگی آن است که زندگی دیگری در زندگی تو بهبود پیدا کند. اگر ارزش این فرهنگ را یعنی به نفع دیگری از نفع خود گذشتن، کنار گذاشتن فردگرایی و گذر کردن از مسائل خود برای دیگری را در جامعه‌اشاعه دهیم، ازدواج رشد گرفته و یا می‌گیرد و فرزندآوری یک ارزش می‌شود. برای حفظ، تحکیم و تثبیت خانواده نیاز به این داریم که زندگی زوجین برپنجای محبت و مودت استحکام پیدا کند.» با این اظهارنظرها جای سوال است که مخاطب صحبت‌های رهبری دقیقاً کد ام دستگاه بوده است؟ نتیجه‌گیری با شما...